

سخن سردبیر

در سطح بین‌المللی سازمان‌های متعددی در راستای حمایت از اخلاق زیستی فعالیت و تلاش می‌نمایند. از جمله مهمترین این تلاش‌ها می‌توان به اقداماتی که در چارچوب سازمان ملل متحد، سازمان بهداشت جهانی و سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) انجام می‌شود، اشاره کرد. به‌عنوان مثال، مجمع عمومی سازمان ملل متحد فعالیت‌هایی را در راستای محدود ساختن و ایجاد ممنوعیت در یکی از قلمروهای اخلاق زیستی - یعنی شبیه‌سازی - انجام داده که درخور توجه است. صدور اعلامیه‌های بین‌المللی از جمله اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر یونسکو که در ۱۹ اکتبر ۲۰۰۵ م. به تصویب سی و سومین کنفرانس عمومی این سازمان رسیده بر نگرانی از چالش‌های ناشی از فناوری‌های نوین و تأثیر فزاینده آن بر درک بشر از زندگی، تأکید می‌نماید. براساس مفاد این اعلامیه مسائل اخلاقی مطرح شده به موجب این پیشرفت‌ها و کاربردهای فناورانه آن باید با توجه کافی به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی بررسی شوند.

تدوین چارچوبی از اصول و مقررات راهنما برای دولت‌ها در امر قانون‌گذاری و سیاست‌گذاری در حوزه اخلاق زیستی، لزوم رعایت کرامت و منزلت انسانی، حقوق بشر و آزادی‌های اساسی وی، تضمین احترام به نوع زندگی بشر و آزادی‌های اساسی وی منطبق با نظام بین‌المللی حقوق بشر و به رسمیت شناختن اهمیت آزادی در پژوهش‌های علمی و دستاوردهای ناشی از پیشرفت‌های علوم و فناوری با تأکید بر لزوم پیشبرد این پژوهش‌ها در چارچوب اصول اخلاقی، همگی از اهداف و مقاصد این اعلامیه در ماده یک برشمرده شده‌اند.

این اعلامیه تلاش نموده است تا ضمن برقراری پیوند میان حقوق بشر و اخلاق زیستی به یکسان‌سازی اصول اخلاق زیستی و اصول حقوقی بپردازد. احترام به

حقوق بشر و آزادی‌های اساسی وی شامل رضایت آگاهانه، صریح و قبلی، درمان عادلانه افراد به قصد معالجه، حق انتفاع و سود بردن از پیشرفت‌های علمی، حفظ اسرار و حریم خصوصی افراد، احترام به ارزش‌های متنوع فرهنگی، تقدم منافع افراد انسانی بر منافع علم و جامعه، از جمله این اصول هستند که در اعلامیه اخلاق زیستی و حقوق بشر به آنها تصریح و تأکید شده است.

در مقدمه این اعلامیه ضمن در نظر گرفتن چالش‌های ناشی از پیشرفت‌های سریع علوم و فناوری و تأثیر آنها بر زندگی بشر بر این نکته تأکید شده است که مسایل اخلاقی ناشی از پیشرفت‌های سریع علوم و کاربردهای فناورانه باید به رعایت کرامت انسانی و احترام جهانی و مؤثر به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی مورد بررسی قرار گیرند. توجه به نقش پیشرفت‌های علوم و فناوری مبتنی بر آزادی علم و پژوهش در بهبود کیفیت زندگی و افزایش میزان امید به زندگی بر این امر تأکید دارد که این پیشرفت‌ها همواره باید ضمن توجه به کرامت انسانی و احترام جهانی نسبت به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی در جهت ارتقای رفاه زندگی افراد، خانواده‌ها، گروه‌ها، جوامع و به‌طور کلی بشریت باشند. همچنین اخلاق زیستی باید در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با مشکلات ناشی از این پیشرفت‌ها نقش اساسی داشته باشد. گستره و قلمرو موضوعی این اعلامیه در قیاس با دو اعلامیه پیشین یونسکو درباره ژنوم انسانی و داده‌های ژنتیک گسترده است و صرفاً محدود به فناوری‌های ژنتیکی نشده است. اصول حاکم بر اخلاق زیستی را دربر دارد هرچند به نحو شفاف و محققانه‌ای بیان نگردیده است.

اصول کلی این اعلامیه عبارتند از: کرامت انسانی و حقوق بشر، اصل سودمندی، استقلال و اختیار در تصمیم‌گیری و مسئولیت فردی، رضایت آگاهانه، حمایت از افراد ناتوان در اعلام رضایت، حمایت از آسیب‌پذیری انسان، حمایت

از حریم خصوصی و محرمانگی اطلاعات، اصل برابری، عدالت و مساوات، منع تبعیض و انگ‌گذاری، احترام به تنوع فرهنگی، مسئولیت اجتماعی و سلامت، توزیع عادلانه دستاوردها و امکانات.

با وجود عدم حصول موفقیت در تدوین سند بین‌المللی الزام‌آور در حوزه اخلاق زیستی، به نظر می‌رسد یک وفاق جمعی جهانی در خصوص اهمیت موضوعات اخلاق زیستی و لزوم توجه به تنظیم و تدوین قواعد حقوقی و اخلاقی در این قلمرو وجود دارد. از این‌رو بایستی با تلاشی مضاعف و با الگو قرار دادن اعلامیه‌های جهانی سازمان یونسکو با اخلاق زیستی سعی بر یافتن عناصر مشترک و مورد اتفاق و اجماع نمود و در همین حیطه به تنظیم و تدوین معاهده و کنوانسیون بین‌المللی اقدام کرد؛ هرچند دستیابی و حصول به چنین اتفاق و اجماعی تلاش بسیار مضاعفی را در عرصه سیاسی بین‌المللی طلب می‌کند.

در عرصه حقوق ملی و داخلی نیز تلاش‌ها و پیشرفت‌های زیست - پزشکی در سال‌های اخیر و دست‌اندازی در قلمرو اخلاق زیستی این نگرانی را تقویت نموده است که برخی اقدامات متخصصین و زیست‌شناسان در این عرصه موجب نقض اصول اخلاق زیستی گردد. کاهش این نگرانی‌ها ایجاب می‌کند تا سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران هرچه زودتر به وضع و تصویب قوانینی جامع و فراگیر در حوزه اخلاق زیستی و موضوعات مربوط به آن پردازند و خلأ موجود را پر نمایند. قطعاً در تهیه و تدوین این قوانین، ملاحظات شرعی، اخلاق اسلامی، فرهنگ بومی و اسناد و مصوبات بین‌المللی نیز بایستی مطمح نظر قرار گیرند.

سردبیر